

ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ – СЪСТОЯНИЕ И УСЛОВИЯ ЗА РАЗВИТИЕ
PRODUCTION OF VEGETABLES IN BULGARIA AND THE EUROPEAN UNION – CURRENT SITUATION AND CONDITIONS FOR DEVELOPMENT

Георги Тосков
Georgi Toskov

Аграрен университет - Пловдив
Agrcultural University – Plovdiv

E-mail: gkt980@abv.bg

Резюме

Зеленчукопроизводството е един от основните традиционни подотрасли на селското стопанство на България. Средно за периода 2007-2010 г. зеленчуковата продукция представлява 4,85% от растениевъдното производство.

Статията има за цел да анализира състоянието и условията за развитие на производството на зеленчуци в България, като го съпостави с това на Европейския съюз (ЕС). В разработката е използвана официална статистическа информация за периода 2007-2010 г. Резултатите от анализа показват увеличаване на производството на зеленчуци с 52,4% за разглеждания период. Една от основните причини за това са усвоените европейски субсидии.

В статията се установява, че бъдещото развитие на българското зеленчукопроизводство зависи пряко от няколко основни фактора, а именно – качеството на продукцията, позиционирането на чужди пазари и конкуренцията от страни във и извън ЕС.

Abstract

The production of vegetables is one of the main traditional branches of Bulgarian agriculture. For the period 2007-2010, the average amount of the Bulgarian vegetable production represents 4.85% of the total crops production in the country.

This article aims to analyze the situation and conditions for the development of vegetable production in Bulgaria as compared with that of the European Union (EU). This article contains official statistical data for the period from 2007 to 2010. The analysis indicates an increase of the vegetable production by 52.4% for the mentioned period. One of the main reasons for that are the utilized EU subsidies.

The article claims that of the Bulgarian vegetable production is directly dependent on several main factors, namely quality of the production, positioning on the foreign markets and competition of countries within and outside the EU.

Ключови думи: състояние, развитие, зеленчукопроизводство, европейски субсидии.

Key words: current situation, development, vegetable production, European subsidies.

ВЪВЕДЕНИЕ

Зеленчукопроизводството е един от основните традиционни подотрасли на селското стопанство на България. След приемането на страната в ЕС през 2007 г. влошените икономически условия в зеленчуковия сектор се преодоляват твърде бавно и трудно. По данни на Националния статистически институт (НСИ) брутната продукция от зеленчуци през 2009 г. спрямо 2006 г. намалява с 58,45%. Драматично намалява и делът на зеленчуците в общото растениевъдно производство. От 28,34% през 2006 г. делът на брутната продукция на зеленчуци спада на 10,93% през 2009 г. Тенденцията

на спад в производствено-икономическите резултати на зеленчукопроизводството се задълбочава. През 2010 г. стойността на произведените зеленчуци е с 21% по-малка спрямо 2009 г. Това е в пъти по-малко спрямо годините до 2008 г., когато зеленчукопроизводството създава стойност от около и над 1 млрд. лв. Въпреки намалението на зеленчуците в стойностно изражение, производството на зеленчуци през 2010 г. се увеличава с 3,5% в сравнение с предходната 2009 г.

Статията има за цел да анализира състоянието и условията за развитие на производството

на зеленчуци в България, като го съпостави с това на ЕС. В тази връзка се анализират равнището на производство и консумацията на зеленчуци, както и възможностите за предоставяне на европейски субсидии за развитие на зеленчуковия сектор.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

За анализа на равнището на производство и консумацията на зеленчуци са използвани официални статистически данни. Основно данните за България са от Националния статистически институт (НСИ), Министерството на земеделието и храните (МЗХ), Дирекция “Агростатистика”. Данните за ЕС са от статистическите бази на EUROSTAT и FAOSTAT. Данните са обработени и изчислени с помощта на EXCEL.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

1. Производство на зеленчуци в България и ЕС

Въпреки че след 1990 г. България загуби силните си позиции на традиционен производител и износител на зеленчуци, зеленчукопроизводството остава важен сектор на земеделието поради неговото икономическо и социално значение (Garnevska, 2003; Paskalev, Vencheva, 2007).

За периода от 2007 г. до 2010 г. страните членки на ЕС средно са произвели зеленчуци в размер на 64,75 млн. тона (табл. 1). В сравнение с това количество българското зеленчукопроизводство средно за същия период е произвело 0,51 млн. тона, което процентно изразено е 0,8%.

Най-големият спад при производството на зеленчуци в ЕС се наблюдава за периода 2009- 2010 г., когато то спада с приблизително 6%. Това може да се обясни със засилената икономическа криза, която е рефлектирала пряко върху консумацията, вноса и износа на зеленчуци за цялата общност на Европейския съюз (Machiejak, Filipiak, 2009).

По данни на МЗХ през 2010 г. в България са се отглеждали зеленчуци на 426 хил. дка открити площи. Зеленчуковата продукция за същата година е в размер на 761 хил. тона, от които най-голям процент заемат картофите (251 хил. тона или около 33% от общия дял), следвани от доматиите (114,6 хил. тона или 15%), и на

трето място се нарежда главестото зеле (78,9 хил. тона или 10%) - фиг. 1.

Производството на зеленчуци в България се увеличава с 3,5% през 2010 г. в сравнение с предходната 2009 г. През 2010 г. драстично се покачва производството на кромид лук и главесто зеле. Това се дължи на увеличените реколтирани площи и по-високия среден добив (фиг. 2). За българското зеленчукопроизводство най-голямо значение имат доматиите (24%), пиперът (14%) и краставиците (13%).

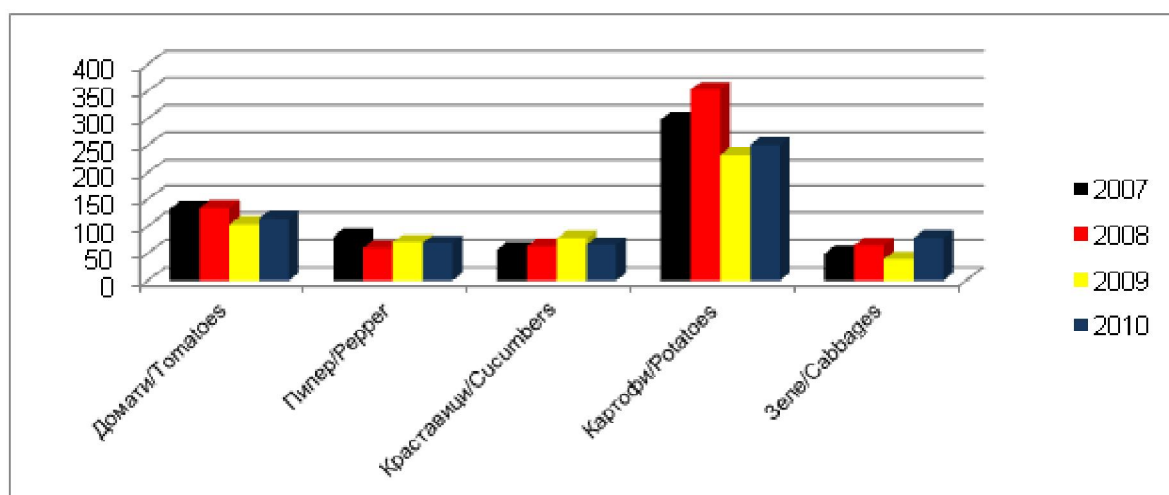
От анализа на данните на фиг. 3 се установява, че от зеленчуците, които се произвеждат в ЕС, на първо място са доматиите, които представляват 26% от общото производство. Почти същия процент заемат доматиите и в българското зеленчукопроизводство – 24%. След доматиите за ЕС се нарежда главестото зеле, което е 8% от общата продукция на зеленчуци, а третото място е за краставиците с техните 5%, след което идва и пиперът с около 4%. По отношение на другите анализирани култури в България ситуацията е малко по-различна. След доматиите се нареждат краставиците, които обхващат 19% от зеленчукопроизводството на страната ни. Пиперът е 4%, а главестото зеле е с най-нисък процент от изброените зеленчуци – 11%.

Средното количество на произведените зеленчуци в България за периода 2007-2010 г. възлиза на 512 660 тона, което представлява приблизително 0,8% от зеленчуците, които са произведени в ЕС. Според данните в таблица 2 зеленчуковите култури, които имат най-голямо значение при производството на зеленчуци за ЕС, са пиперът и краставиците. Пиперът, произведен в България, представлява средно около 3% от този в ЕС, а краставиците – 2,4%. За периода 2009-2010 г. драстичен скок в зеленчукопроизводството на България бележи главестото зеле с ръст от почти 50%. Зеленчуци, които увеличават своето количество както в България, така и в ЕС са краставиците. Всички други зеленчуци намаляват произведените количества, с изключение на главестото зеле, което за България се увеличава. Това може да се обясни със задълбочаващата се икономическа криза, която рефлектира пряко върху намаляването на покупателната способност на потребителите.

Таблица 1. Производство на зеленчуци в България и Европейския съюз (млн. тона)
Table 1. Vegetable production in Bulgaria and the European Union (million tons)

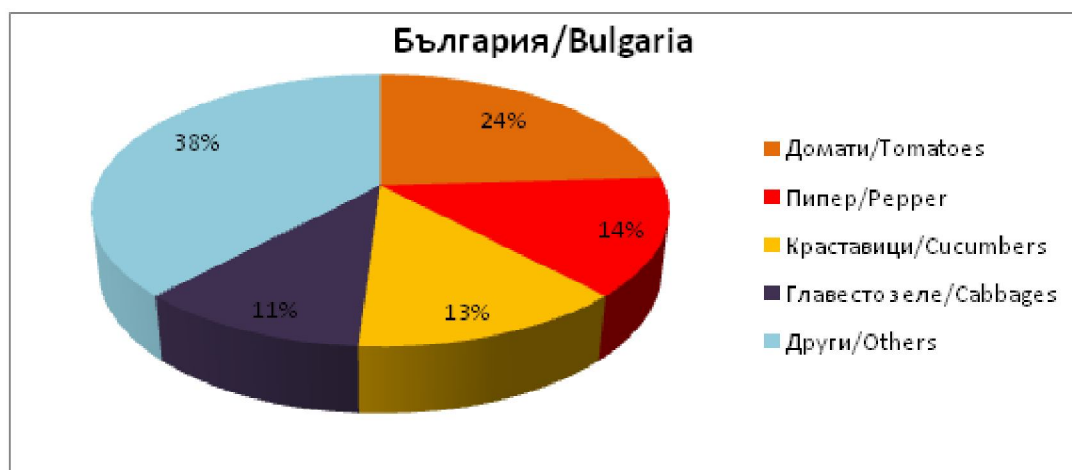
Година/Year	2007	2008	2009	2010	2010/2007
ЕС/EU	65	64	67	63	96,2
България/Bulgaria	0,51	0,53	0,50	0,51	100

Източник: FAOSTAT, 2012
Source: FAOSTAT, 2012

Източник: Аграрен доклад на МЗХ, 2011
Source: Agricultural report of the MAF, 2011

Фиг. 1. Сравнение на производството на основни зеленчуци в България по години (хил. тона)
Fig. 1. Comparison of the Bulgarian vegetable production (1000 tons)

Източник: FAOSTAT
Source: FAOSTAT

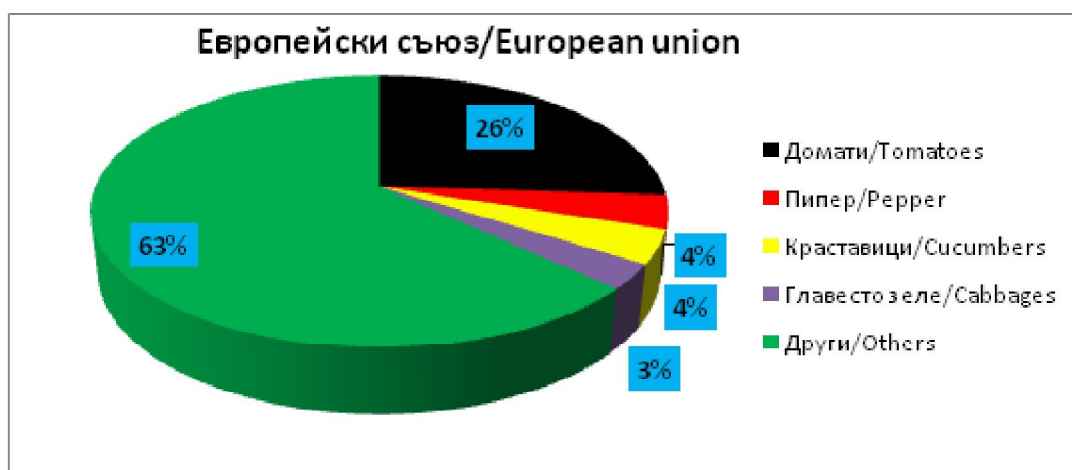
Фиг. 2. Структура на производството на зеленчуци в България за периода 2007–2010 г.
Fig. 2. Structure of the vegetable production in Bulgaria for the period 2007–2010

Намаленото производство на зеленчукова продукция през периода 2007–2010 г. се дължи на редица причини, най-важни от които са намаление на площите, средните добиви и конкурентен внос на зеленчукова продукция и др. Сериозни причини за спада на производството на зеленчуци в страната са липсата на нови перспективни сортове, лошата агротехника и организация на производството. Материалните разходи на единица площ се увеличават, в резултат на което се увеличава себестойността на продукцията. Ниската степен на механизация на работните процеси, особено

при прибирането, също е важен фактор за високата себестойност на зеленчуковата продукция. По-високата цена на българските зеленчуци в сравнение с вносните намалява тяхното търсене. В ЕС и България това производство намалява и поради съществени изменения в структурата на културите.

2. Консумация на зеленчуци в България и в Европейския съюз

По данни на МЗХ средното количество зеленчуци за периода 2004–2007 г., които се консумират

Източник: FAOSTAT
Source: FAOSTAT

Фиг. 3. Структура на производството на зеленчуци в Европейския съюз за периода 2007–2010 г.
Fig. 3. Structure of the vegetable production in Bulgaria for the period 2007–2010

Таблица 2. Сравнителна характеристика на зеленчуци в България и в ЕС за периода 2007–2010 г. (хил. тона)
Table 2. Comparison analysis of the vegetable production for Bulgaria and EU for the period 2007–2010 (1000 tons)

Култура/Година	2007	2008	2009	2010	2010/2007
Домати (ЕС) Tomatoes (EU)	16908	16363	18199	16901	↓8
Домати (Бг) Tomatoes (BG)	133	134	104	114	↓19
Пипер (ЕС) Peppers (EU)	2327	2282	2438	2226	↓101
Пипер (Бг) Peppers (BG)	82	60	71	69	↓13
Краставици (ЕС) Cucumbers (EU)	2635	2752	2833	2731	↑96
Краставици (Бг) Cucumbers (BG)	57	63	78	66	↑9
Картофи (ЕС) Potatoes (EU)	63753	61575	62534	58841	↓4912
Картофи (Бг) Potatoes (BG)	299	353	232	251	↓48
Главесто зеле (ЕС) Cabbages (EU)	5452	5545	5551	5214	↓238
Главесто зеле (Бг) Cabbages (EU)	50	65	39	79	↑29

Източник : EUROSTAT 2012
Source: EUROSTAT 2012

в страната, е 62 kg на човек. Консумацията на зеленчуци за разглеждания период варира от 59,9 kg до 64,8 kg на човек годишно, като бележи ръст от 2,6 kg от 2004 до 2007 г. (табл. 3).

От горепосочените данни се вижда, че консумацията на зеленчуци в България е значително по-малка в сравнение с другите страни от ЕС. Общата консумация на зеленчуци в България за анализирания

период се различава почти наполовина от тази на ЕС. Данните показват, че най-предпочитаните зеленчуци са доматите със средна консумация за дадения период от 30 kg на човек за година за ЕС и 18 kg за България.

Икономическата криза рефлектира пряко върху покупателните възможности на населението в ЕС и в България. Тя се явява и основна причина за спада на потреблението на зеленчуци. Друга причина за

Таблица 3. Потребление на зеленчуци в България и в Европейския съюз (kg/за година/на човек)
Table 3. Average annual consumption of vegetables in Bulgaria and the European Union for the period 2004–2007 (kg/capita)

Култури/Години Products/Years	2004	2005	2006	2007	2007/2004
Общо зеленчуци (Бг) Vegetables (BG)	60,7	59,9	64,8	63,3	↑2,6
Общо зеленчуци (ЕС) Vegetables (EU)	128,1	121,2	116,8	117,3	↓10,8
Домати (Бг) Tomatoes (BG)	17,1	15,8	18,9	19,0	↑1,9
Домати (ЕС) Tomatoes (EU)	33,8	31,3	27,4	28,8	↓5,0
Краставици (Бг) Cucumbers (BG)	7,4	8,5	8,8	9,5	↑2,5
Краставици (ЕС) Cucumbers (EU)	12,1	11,4	12,6	12,4	↑0,3
Лук (Бг) Onion (BG)	10,6	11,3	10,9	10,1	↓10,5
Лук (ЕС) Onion (EU)	10,3	8,9	8,5	9,4	↓0,9

Източник: FAOSTAT и НСИ, 2012

Source: FAOSTAT and National Statistical Institute, 2012

намалената консумация е навлизането на нови хранителни продукти, които са със сходни хранително-вкусови качества на зеленчуците.

3. Европейски субсидии за развитието на българското зеленчукопроизводство

Според последното проучване на Европейската комисия земеделският сектор все още представлява основен приоритет в развитието на ЕС. Това се доказва от огромния бюджет, който съюзът отделя за подпомагане и развитие на аграрния сектор.

Пример за това е Мярка 121 „Модернизиране на селските стопанства”, която в момента е една от най-атрактивните и успешни стратегии за подпомагане на българските зеленчукопроизводители. Мярката има за цел да подобри конкурентоспособността на българското зеленчукопроизводство и да модернизира земеделските стопанства според европейските стандарти. Чрез финансирането, което програмата предоставя, голяма част от българските зеленчукопроизводители ще увеличат размерите на своите стопанства и ще успеят да закупят модерна техника. Повишаването на качеството на произведената продукция ще помогне за нейната реализация и на чуждите пазари (European Consulting Solutions, 2009).

За да може стратегията на ЕС да бъде максимално ефективна за българското зеленчукопроизводство, е необходимо да се реализират някои основни стратегически цели и да се акцентира най-вече на информираността на земеделските производители:

- по-добра пазарна ориентация и по-висока конкурентоспособност на аграрния сектор;

- ограничаване на забавянията по плащанията на фермерските субсидии;
- регулиране на нивото на продажби на зеленчуците;
- диверсификация на производството;
- конкретни стратегии и план за действие в условия на криза;
- прилагане на технологии за намаляване влиянието на неблагоприятните природни условия и популяризиране на ползите за обществото от консумацията на зеленчуци;
 - подобряване на планирането от гледна точка на бъдещите разходи, свързани с развитието на зеленчукопроизводителните стопанства;
 - провеждане на обучения с цел подготвянето на специализирани кадри в зеленчукопроизводството;
 - прозрачност при усвояване на финансовите средства;
 - изготвяне на стратегия за позиционирането на българското зеленчукопроизводство на европейските пазари;
 - качествяване на произведените зеленчуци съобразно с европейските изисквания за качество;
 - развитие на биологичното производство на зеленчуци с цел задоволяване на разширяващите се пазарни възможности;
 - разработване на програма, която ще предостави възможност на ключови инвеститори да комасират големи земеделски площи, които ще допринесат за повишаването на конкурентоспособността на зеленчуковата продукция на външните пазари.

ИЗВОДИ

С приемането на България в ЕС се създадоха реални възможности за развитие на зеленчукопроизводството като икономически и социално значим отрасъл, който е способен да допринесе за увеличаването на икономическия растеж и за постигането на устойчив напредък на българското земеделие.

Българското зеленчукопроизводство трябва да дефинира всички проблеми, които ограничават развитието му и да се настрои спрямо изискванията на ОСП. Първоначално трябва да се разрешат основните проблеми като комасирането на земята, обучението на земеделските производители за кандидатстване за европейски субсидии и модернизирането на по-малките стопанства.

От друга страна, земеделските производители трябва да започнат да приемат европейския модел на работа, който за в бъдеще ще им предостави възможности за излизане на външните пазари.

Въпреки неблагоприятната икономическа ситуация както за България, така и за Европа, българското зеленчукопроизводство има редица предимства, като основните са високото качество и ниската покупателна стойност на продукцията. Тези благоприятни условия може да предоставят големи възможности за развитие на сектора и впоследствие България да заеме стабилна позиция на европейските пазари.

REFERENCES

- European Consulting Solutions (2009). *Policy 121 – Improvement of Agricultural farms*.
- EUROSTAT (2012). *Agricultural statistics* <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- FAOSTAT (2012). *Statistical information for Bulgaria and European union*. <http://faostat.fao.org>
- Garnevskа, E, Edwards J., Vaughan R., 2003. Current situation and perspective of the horticultural farms in Bulgaria – case in the Plovdiv region, Bournemouth University.
- Machiejak, M, Filipiak T., 2009. Vegetable production in Poland and selected countries of the European union – state of art and conditions of development, Warsaw, University of Life Science.
- Ministry of Agriculture (May 2011). *Production of vegetables in Bulgaria*. Department – Agricultural statistics.
- National Statistical Institute (2012). *Statistical information for the Bulgarian agriculture*. <http://www.nsi.bg>
- Paskalev, P., Bencheva, N., 2007. Exemplary farms for vegetable growing in Bulgaria. – Management Agricol, Seria I, IX, 2, 265-272, Editura Agroprint, Timichoara.
- State Fund Agriculture (2012). *Policy 112 – Financial support for the young farmers*. www.dfz.bg

*Статията е приета на 17.04.2012 г.
Рецензент – доц. д-р Георги Богоев
E-mail: gbogoev@au-plovdiv.bg*